УЛОГА МАЛИХ И СРЕДЊИХ ПРЕДУЗЕЋА У ФУНКЦИЈИ БРЖЕГ ОПОРАВКА ПРИВРЕДЕ РЕПУБЛИКЕ СРПСКЕ¹

THE ROLE OF SMALL AND MEDIUM ENTERPRISES IN FUNCTION OF
THE FASTER ECONOMIC RECOVERY OF THE REPUBLIC OF SRPSKA

Тихомир Спремо²

Универзитет у Источном Сарајеву, Економски факултет Пале,
Република Српска – БиХ

Сажетак: *Предузећа у условима кризе настоје да идентификују потенцијалне опасности, препознају шансе и употребе стратегије које ће им обезбиједити ефикасно пословање. Мала и средња предузећа (МСП), ради своје флексибилности и хомогене структуре имају добар предуслов да развијају иновативност и тиме обезбиједе тржишну конкурентност. Флексибилност МСП посебно долази до изражаја у периодима успоравања привредних активности и кризе. Имајући у виду макроекономске ризике привреде Републике Српске и БиХ у цјелини, који су директно условљени глобалном кризом, сектор МСП може да буде пут на превазилажењу тренутне ситуације.*

Рад проучава улогу и значај малих и средњих предузећа у оживљавању привредне активности економија у стагнацији захваћеним актуелном економском кризом. У фокус се стављају МСП као покретачи иновација, запошљавања и укупног економског развоја. Полази се од става да МСП нису главни носилац привредног развоја, али да имају веома битну улогу за стабилност националне економије. У раду се потенцира значај МСП-а као најфлексибилниг сектора у условима неповољног окружења за позиционирање и креирање одрживе конкурентности економије и бржег економског опоравка.

Циљ рада је да на сажет начин пружи објашњење и понуди одговор о улози и значају развоја МСП као један прихватљив модел у дефинисању мјера економске политике и пословне стратегије у смислу бржег економског опоравка Републике Српске.

Кључне ријечи: *мала и средња предузећа, привреда, криза, опоравак, развој*

Abstract: *Enterprises in a crisis trying to identify potential risks, identify opportunities and use strategies that will ensure their efficient operations. Small and medium enterprises (SME's), due to its flexibility and homogeneous structure have a good prerequisite to develop innovation and thus ensure market competitiveness. Flexibility of SME's is particularly evident in periods of slowing economic activity and crisis. Bearing in mind the macroeconomic risks of the economy of the Republic of Srpska and B&H as a whole, which are directly conditioned by the global crisis, the SME sector may be the way to overcome the current situation.*

The work examines the role and importance of small and medium enterprises in the revival of economic activity in the stagnant economies affected by the current economic crisis. The focus is on the putting of SME's as the drivers of innovation, employment and

¹ Рад саопштен на Међународном научном скупу ИПЕС-СР 2013, 9-10.11.2013. у Косовској Митровици

² tihomir.spremo@ekofis.org

overall economic development. It starts from the premise that SME's are the main carrier of industrial development, but they have a very important role for the stability of the national economy. The paper emphasizes the importance of the SME sector as the most flexible in the conditions of unfavorable environment for positioning and creating sustainable competitive economy and faster economic recovery.

The aim is to provide a concise way of explanation and offer an answer about the role and importance of the development of SME's as an acceptable model in formulating economic policy and business strategy in terms of faster economic recovery of the Republic of Srpska.

Key words: *small and medium enterprises, economy, crisis, recovery, development.*

УВОД

Економски опоравак Републике Српске тече споро и одвија се под утицајем вишегодишњих присутних неповољних привредних и политичких кретања, додатно оптерећен проблемима и потешкоћама проузрокованим актуелном економском кризом. Висока стопа незапослености и спољнотрговински дефицит, као посљедице привредног застоја и стагнације, представљају неке од њених главних потешкоћа на путу брже обнове и развоја.

Већ одавно су развијене земље свијета препознале да сектор МСП представља један од основних стубова економске стабилности и економског развоја. Позитивна искуства малог бизниса на економски раст и развој индустријски развијених земаља указује да један од стратешких циљева Републике Српске треба да представља бржи развој МСП као нови правац обнове и економског просперитета Републике. Будући да је БиХ сложена државна заједница, коју чине Република Српска³ и Федерација БиХ, права и обавезе да подстичу развој МСП су у надлежности ентитета.

Уважавајући сву специфичност стања економије Републике Српске, а у настојању да се пружи адекватан одговор за превазилажење привредне стагнације, рад се првенствено бави питањима која се односе на улогу и значај МСП на побољшање конкурентности⁴ и боље извозне позиције привреде Републике Српске као темеља за бржи опоравак и излазак из кризе.

³ Амадман на члан 68 т. 6. и 8. Устава Републике Српске, према којима између осталог Република уређује и обезбјеђује правни положај предузећа и других организација, основне циљеве и правце привредног развоја, као и политику и мјере за усмјеравање развоја.

⁴ У раду се анализирају показатељи конкурентности Републике Српске са позиције БиХ и појединих земаља према аспектима конкурентности које објављује међународна институција WEF (World Economic Forum) GCI indeks (Global Competitiveness Index)

Сагледавање значаја малог бизниса у развоју националних економија, мотива и детерминанти развоја МСП-а предмет је стручних и емпиријских студија. Међутим, задња дешавања, везана за доношење пословних одлука у условима глобалне кризе и привредне рецесије на свим нивоима, дају довољно разлога да се овом феномену посвети посебна пажња, са теоријског и практичног становишта, у циљу доброг вођења развојне политике и пружања помоћи као ефикасног модела ублажавања негативних ефеката кризе.

У раду се настоји указати на улогу и значај МСП за извозно позиционирање и креирање одрживе извозне конкурентности Републике Српске, те сагледати важност њиховог развоја кроз извозни потенцијал МСП као стратешки правац развоја у Републици Српској. Приликом овог истраживања у раду је анализиран значај МСП на економски развој и земаља Европске уније.

1. ПОТЕНЦИЈАЛ И ОСНОВНЕ ДИМЕНЗИЈЕ МСП У РЕПУБЛИЦИ СРПСКОЈ

Упоредо са нарастањем проблема великих компанија у домену ефикаснијег прилагођавања промјенама у окружењу, континуирано је растао и значај МСП. Захваљујући својој флексибилности, виталности, склоности ка предузимању иновативних и ризичних подухвата и већој могућности за специјализацију, МСП се супериорније од великих пословних система прилагођавају захтјевима потрошача и динамичним промјенама у савременом пословању.

Данас су МСП најчешће носиоци главних развојних праваца сваке земље. У току протеклог периода је евидентно да је број МСП у порасту и да постају све више конкурентна. МСП су оријентисана на мање дијелове тржишта, а тиме и на одређене потрошаче. Прилагодљивија су промјенама, брже препознају и реагују како на потенцијалне шансе, тако и на могуће пријетње.

У политици привредног развоја Републике Српске сектор малих и средњих предузећа је препознат последњих година, при чему им се у скорије вријеме посвећује посебна пажња. Тржишно окружење, које карактерише веома неизвјестан и неповољан привредни амбијент у Републици Српској и БиХ, доводи до промјена у свим аспектима обављања привредних активности.

С обзиром на карактеристике и специфичности економије сваке земље, класификација по којој се разврставају фирме се

најчешће разликују. У Европској Унији (ЕУ)⁵, под појмом МСП се подразумевају сва предузећа која имају мање од 250 запослених и годишњи промет мањи од 50 милиона ЕВР-а, и која нису зависна од већих предузећа. МСП су окосница раста европске економије и стварања радних мјеста у ЕУ. У ЕУ послује око 20,7 милиона МСП-а. Она чине више од 98% свих предузећа у ЕУ, те запошљавају више од 87 милиона особа (67% укупне запослености, а у неким кључним дјелатностима чак 80% свих радних мјеста). (1)

Као основ класификације МСП у Републици Српској⁶ се узима број запослених, тако што се у групу малих предузећа сврставају фирме које запошљавају годишње просјечно до 249 радника, остварују годишњи приход до 50 милиона конвертибилних марака (КМ) (1 КМ = 0,51 €), или имају збир биланса aktive до 43 милиона КМ. Према величини, законом се прави разлика између малих и средњих предузећа. Тако мала предузећа обухватају правна лица која запошљавају просјечно годишње од 10 до 49 радника и остварују годишњи приход до десет милиона КМ, или имају збир биланса aktive у вриједности до десет милиона КМ. У оквиру малих предузећа разликујемо и микро предузећа која запошљавају просјечно годишње мање од десет радника. Средња предузећа су правна лица која запошљавају просјечно годишње од 50 до 249 радника, остварују годишњи приход до 50 милиона КМ, или имају збир биланса aktive у вриједности до 43 милиона КМ. Остала предузећа са већим бројем запослених од 249 сврставају се у велика. Ова класификација, као ниједна друга која се базира на квантитативним мјерилима⁷, није у свим случајевима поуздана, пошто у пракси има значајан број фирми које по овој класификацији (број радника) спадају у велика предузећа, а која, у ствари, чине мали бизнис и обратно.

МСП са микро предузећима у Републици Српској чине 99,8% свих привредних субјеката. У 2011. години сектор МСП је имао учешће 13,88% свих пословних субјеката, док је број микро предузећа достигао 85,69%. Укупно регистрованих МСП на крају 2011. године у Републици Српској било је 2.073 предузећа, што је за мање за 9,7% у односу на 2010. годину. (2) Број малих предузећа у истом периоду мањи је за 11% , што је свакако највећим дијелом

⁵ У складу с Препоруком Комисије 2003/361/ЕС од 6. маја 2003, доступно:

<http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=OJ:L:2003:124:0036:0041:en:PDF>.

⁶ Закон о подстицају малих и средњих предузећа Сл.гласник РС. бр. 23 од 30. 03. 2009. (чл.2. и 3).

⁷ Као што су: укупни приход, остварена реализација, број радника итд.

последица утицаја свјетске економске кризе и уласка великих трговачких ланаца на тржиште Републике Српске. (Табела 1)

**Табела 1.: Структура сектора МСП у Републици Српској
(2009-2011)**

Година Врста предузећа	2009.	2010.	2011.	Учешће 2011. %
Микро (до 9 запослених)	12.049	12.206	12.798	85,69
Мала (10-49 запослених)	1.805	1.856	1.683	11,27
Средња (50-249 запослених)	412	420	390	2,61
УКУПНО МСП	14.266	14.482	14.871	99,57
Велика(250 и више запослених)	55	64	64	0,43
УКУПНО	14.321	14.546	14.935	100,00

Извор: Министарство индустрије, енергетике и рударства Републике Српске

Посматрано према облику организовања, највећи број МСП су друштва са ограниченом одговорношћу њих 82,7%, акционарска друштва 5,8%, док остали облици организовања (ортачко друштво, задруге, јавна предузећа, здравствене установе) чине 11,5% укупног броја МСП. Структура МСП према дјелатности највећим дијелом су концентрисана у три сектора.⁸(3). У 2011. години број запослених у МСП и микро предузећима износи 96.098, што представља стуб стабилности и окосницу економског развоја Републике. (Табела 2)

И поред негативних ефеката кризе, значај МСП на бржем опоравку економије Републике Српске и њихов утицај на побољшање конкурентности, као неопходног услова за повећање извоза и цјелокупног привредног развоја земље је евидентан. За разлику од великих предузећа, бржи опоравак и развој конкурентности забиљежен је код сектора МСП, при чему су у 2011. години МСП остварила 12,7 милијарди КМ пословних прихода, што је за 2,3% више у односу на 2010. годину. (3)

Економска криза је још више пооштрила услове за извозно оријентисана предузећа. МСП у функцији новог правца извозне активности и ефикаснијег привредног развоја Републике Српске све више добијају на значају. Креаторе развојних политика посебно интересују карактеристике новог међународног бизниса јер представљају врсту предузетничке активности која има значајну

⁸ Трговина на велико и мало 38,8%, саобраћај, складиштење и комуникације 20,9% и хотели ресторани 19,2%.

улогу за стабилност и развој економије. Чињеница је да су то најчешће фирме које имају технологију засновану на експертском знању, што им омогућава лакши излазак на ино-тржиште.(4) Од укупног прихода који су остварила предузећа из Републике Српске на иностраном тржишту за 2011. годину 74,6% се односи на МСП, док су велика предузећа у укупном извозу учествовала са 25,4%. Остварени раст прихода од продаје на иностраном тржишту на крају 2011. год. већи је за 15,6%, а остварено је 71,2% пријављене добити, док се 71,3% укупно плаћеног пореза на добит такође односи на МСП. Такође, у пословним приходима свих предузећа, МСП су остварила учешће од 79,3%.(3) Ако се пореде ови резултати са резултатима истраживања односа између дохотка и стопе предузетништва познатих истраживача Одреча и Турика „да оне земље које су забиљежиле пораст предузетничке активности такође биљеже и веће стопе раста и већа смањења незапослености“, сектор МСП ствара услове за боље позиционирање економије Републике Српске.(5) И поред бољег позиционирања и чињенице да МСП последњих година све више постају значајан чинилац у домаћој привреди, сви напори нису још увијек довољни да би се за кратко вријеме остварили значајнији помаци.

Табела 2.: Број запослених у МСП (2009-2011.год.) у РС

Година Врста предузећа	2009.	2010.	2011.	учешће % 2011.	2011- 2010.
Микро (до 9 запослених)	21.687	22.096	21.842	22,73	-254
Мала (10-49 запослених)	36.413	37.809	34.568	35,97	-3.241
Средња (50-249 запослених)	41.330	42.815	39.688	41,30	-3.127
Укупно запослени	99.430	102.720	96.098	100,00	-6.622

Извор: Пореска управа Република Српска

2. МСП У ФУНКЦИЈИ РАЗВОЈА КОНКУРЕНТСКЕ СПОСОБНОСТИ РЕПУБЛИКЕ СРПСКЕ

Глобални економски трендови последњих година, у току актуелне економске кризе, битно су се промијенили. Криза на међународном финансијском тржишту, успоравање привредне активности у најразвијенијим земљама, веће цијене енергената и хране наметнули су нове изазове пословном свијету. У таквим

условима креатори економских политика све више пажње посвећују феномену конкурентности у погледу обезбјеђења стабилних економских перформанси.

Чињеница је да конкурентност једне земље представља поуздан показатељ успјешности њене привреде. Добра основа за развој конкурентности МСП може се наћи у позитивним искуствима многих земаља. Подршка МСП је у фокусу интересовања и дјеловања ЕУ. Европска комисија је још 2005. год. покренула примјену ревидиране Лисабонске стратегије поставивши у центар пажње МСП и на сам врх листе приоритета за раст и запошљавање.⁽⁶⁾

У Лисабону су успоставили циљ да ЕУ постане најконкурентнија и најдинамичнија привреда на свијету, базирана на знању, способности за одржив привредни раст, веће и боље запошљавање. Мала предузећа треба посматрати као главне покретаче иновација, запошљавања, а такође социјалне и локалне интеграције у Европи. Чињеница је да данас постоје емпиријски докази да иновативне фирме постижу боље пословне резултате од оних које то нису. Међутим, треба имати у виду и чињеницу да је увођење иновација и често ризична стратегија. Сигурно да успјешна иновација предузећу може да донесе многе предности, неуспјешна иновација може да доведе до пословног суноврата, посебно у малим предузећима. ⁽⁷⁾

Више од три деценије Свјетски економски форум (WEF)⁹ објављује ранг листу земаља по конкурентности привреде у цјелини. БиХ је укључена у међународну базу конкурентности, тј. у израду Извјештаја о глобалној конкурентности који се сваке године објављује. Извјештај о глобалној конкурентности је најбоља процјена конкурентности националних економија и представља користан портрет привредног окружења и способност држава да достигну одрживе нивое просперитета и раста.

Овогодишњи Извјештај о глобалној конкурентности 2012-2013.¹⁰ презентован је јавности у условима вишеструких изазова глобалне економије и настојања да се изађе из кризе у коју је

⁹ Од 2005. WEF базирао је анализу конкурентности на Индексу глобалне конкурентности (GCI Global Competitiveness Index) који обухвата микро и макро економске аспекте националне конкурентности.

¹⁰ World Economic Forum (2013): The Global Competitiveness Report 2012-2013.

запала свјетска економија. У Извјештају¹¹, који обухвата 144 економије, се констатује да један број земаља у развоју још увијек има релативно висок раст економије, док многе напредне економије настављају са незнатним растом, спорим опоравком, растом незапослености, без јасног изгледа за радикалнији напредак.

Један од показатеља економске стања у Републици Српској, у компарацији са другим земљама у свијету, може се индиректно извући на основу података из Извјештаја Свјетског економског форума из априла 2013. године по питању GCI (Global Competitiveness Index) за БиХ. Чињеница је да БиХ спада међу најмање конкурентне европске земље и да заједно са осталим земљама Југоисточне Европе чини најнеконкурентнији регион Европе. Према „GCI 2012–2013“ БиХ је на 88. мјесту од 144 земље, што представља извјестан напредак у односу на 2011. када је БиХ била на 100. мјесту. (8)(Табела 2.)

Недовољно успјешну економију БиХ, као и осталих земаља Западног Балкана показују мјеста на којима се налазе на ранг-листи земаља по конкурентности привреде. Као што се из података у Табели 2. види, од ескалације свјетске економске кризе од земаља Западног Балкана, највећи позитиван помак у сфери конкурентности оствариле су БиХ и Албанија, иако и даље заузимају доста ниско мјесто на ранг листи. Може се рећи да су БиХ (за дванаест мјеста) и Словенија (за једно мјесто) оствариле напредак у односу на прошлу годину, док Албанија, Црна Гора, Хрватска и Македонија биљеже лошије позиције у односу на претходну годину. Словенија је заузела 56. мјесто са укупном оцјеном 4,34. Црна Гора је рангирана на 72. мјесто са просјечном оцјеном 4,14. Албанија са просјечном оцјеном 3,91 рангирана је на 89. мјесто. Хрватска је заузела 81. позицију и биљежи пад за петнаест мјеста, док је Македонија остварила бољу позицију за девет мјеста у односу на преткризни период. (9)

Макроекономски амбијент (окружење) је један од битних индикатора у укупном скору вриједности рангирања земље. WEF га оцјењује на основу пет елемената¹². Бруто национална штедња у БиХ је оцијењена оцјеном 10,9 и по том критеријуму спада међу најлошије рангиране земље заузевши 123. мјесто, док је на основу годишње стопе инфлације БиХ оцијењена са 3,2 и заузима 52. мјесто од 144. земље. Релативно добра оцјена за инфлаторну стабилност

¹¹ Швајцарска је највише рангирана, земља са највећом конкурентношћу економије у свијету за 2012., САД су пале на 7. мјесто глобалне конкурентности. Вођство су преузели Сингапур и Шведска.

¹² Буџетски биланс влада, бруто национална штедња, инфлација-годишња промјена, државни дуг и кредитни рејтинг земље.

може се тумачити чврстом монетарном политиком засновану на принципима валутног одбора и каренси борда (currency board) аранжмана коју спроводи Централна банка БиХ.

**Табела 3.: Ранг БиХ и земаља окружења према укупном броју
ранжираних земаља**

Земља/година	2008. (134)* GCI	2009. (133)* GCI	2010. (139)* GCI	2011. (144)* GCI	2012. (144)* GCI	Промена 2012-2008. GCI
Албанија	108	96	88	78	89	+19
БиХ	107	109	102	100	88	+19
Црна Гора	65	62	49	60	72	-7
Хрватска	61	72	77	76	81	-15
Македонија	89	84	79	79	80	+9
Словенија	42	37	45	57	56	-14
Србија	85	93	96	95	95	-10

*Број ранжираних земаља

Извор: Global Competitiveness Report 2012 – 2013, WEF p.13.

На конкурентност неке земље утичу многи фактори, али од свега је најважнија конкурентност предузећа јер су она носиоци привредног развоја. Због овога, предузећа су стављена у први план у односу на многе индикаторе који карактеришу макроекономију. Основна компаративна предност МСП у односу на велика предузећа огледа се у њиховој флексибилности, односно брзој адаптацији и реаговању на присутне промјене. Успјешно и уз што ниже трошкове се прилагођавају утицају фактора из окружења и избјегавају или минимизирају утицај изненадних и неповољних околности на своје пословање.

3. ЗНАЧАЈ МСП ЗА МАКРОЕКОНОМСКУ СТАБИЛНОСТ И ЕКОНОМСКИ РАЗВОЈ ЗЕМЉЕ

Негативни ефекти свјетске економске кризе нису заобишли ни Републику Српску, као ни БиХ. На основу забиљежених макроекономских показатеља, евидентно је да у 2012. године економија Републике Српске биљежи смањену привредну активност у односу на претходну годину.

МСП представљају значајан и један нови извор за креирање послова и ширење нове пословне праксе, при чему имају значајано учешће у формирању БДП. Ово правило се односи како на МСП у

Републици Српској тако и на она у другим државама без обзира на величину и економску развијеност. МСП у Републици Српској су се показала као врло еластична (2008-2012) током актуелне економске кризе, иако је овај период обиљежен веома неповољним економским окружењем¹³. Током свих ових година, број МСП је незнатно смањен, док је пад запослености мањи него у великим предузећима, што говори о виталности и потенцијалу овог сектора.

Чињеница са којом се слажу већина економиста је да су МСП покретачка снага за сваку националну економију. Та предузећа у земљама ЕУ показују снажне перформансе у смислу продуктивности и запослености, као и раст учешћа у БДП-а, тако да њихова друштвена одговорност постаје једнако велика и важна као што је у случају великих предузећа. То питање добија све више на значају у мање развијеним економијама, па тиме и Републици Српској, због тога што у претходном, релативно дугом временском периоду, сектору малог бизниса није придаван, па тако нити признаван друштвени значај. Допринос сектора МСП, у току актуелне кризе, јачању стабилности националних економија, учешћем у БДП, растом извоза и запошљавањем потврђује ту чињеницу.

Значај МСП у земљама ЕУ се мјери уз помоћ три главна показатеља: број предузећа, раст БДВ и број запослених. Анализа ова три показатеља код МСП у вријеме економске кризе даје различите резултате на макроекономској стабилности економије ЕУ. Тако је у 2010, пад броја МСП-а у великој мјери заустављен са наглашеним опоравком учешћа у БДВ-а, док је запосленост наставила тренд пада. До краја 2012. године се очекује пад запослености у микро и средњим предузећима, док ће ова три показатеља наставити са благим трендом раста у малим и великим предузећима. (10)

Динамика опоравка МСП значајно варира међу државама чланицама ЕУ. Међутим, евидентно је да у већини држава ЕУ динамика малог и средњег предузетништва биљежи охрабрујуће трендове. Упркос недовољно опорављеном економском окружењу, последњи показатељи казују да сектор МСП показује знаке опоравка. Дакле, док су у 2009. години 22 земље чланице ЕУ забиљежиле мањи број регистрованих МСП, пад БДП и запослености, ситуација у 2011. години била је много боља. У 2012. само се у двије земље чланице се очекивало да ће имати негативну

¹³ Финансијска криза, пад страних директних инвестиција, недостатак финансијске подршке економска нестабилност, итд.

стоју раста за оба показатеља (Грчка и Португалија). (11) (Графикон 1)

**Графикон 1.: ЕУ - број МСП, запосленост у МСП и додана
вриједност МСП (2005 = 100)**

Извор: Eurostat/National Statistics Offices of Member States/Cambridge
Econometrics/Ecorys Note: 2011 and 2012 figures are estimates.

Раст продуктивности МСП у раздобљу (2009-2012.) био је већи у услугама знања од МСП са нижим знањем и такође је већи у производњи високих од производње са нижим технологијама. Раст запослености у МСП у истом периоду је био већи у услугама високог знања него у услугама ниског знања. Државе чланице код којих је више заступљено интензивно знање у МСП су доживјеле бржи опоравак и раст БДП. Ширење кризе у еврозони и слабљење раста чак и у водећим националним економијама последњих година су два основна изазова са којим се суочава ЕУ. Међутим, сектор МСП са више од 87 милиона запослених, 20,7 милиона предузећа, 67,4% радних мјеста и приближно 58% БДВ-а и поред кризе је задржао своју позицију као окосницу европске економије.(12) Лоше економско окружење и даље представља велике изазове за њих.

ЗАКЉУЧАК

У раду су презентовани релевантни показатељи о значају МСП за макроекономску стабилност развијених земаља, као значајне покретачке снаге економског развоја. Имајући у виду макроекономске ризике привреде Републике Српске и БиХ у

цјелини, који су директно условљени глобалном кризом, сектор МСП може да буде окосница на превазилажењу тренутне ситуације.

Основна компаративна предност малих и средњих предузећа у односу на велика предузећа, огледа се у њиховој флексибилности, односно брзој адаптацији и брзини реаговања на присутне промјене. За Републику Српску, као малу националну економију, сектор МСП који са микро предузећима чине 99,8% свих привредних субјеката, запошљава преко 75,4% радника, остварује учешће у бруто доданој вриједности 40,8% и са 71,68% учешћем средстава остварених на иностраном тржишту представља кључни фактор социјалне и економске стабилности.

Мала и средња предузећа, ради своје флексибилности и хомогене структуре имају добар предуслов да развијају иновативност и тиме обезбиједи тржишну конкурентност. Флексибилност малих и средњих предузећа посебно долази до изражаја у периодима успоравања привредних активности и кризе.

Показало се да се Република Српска мора усмјерити, у циљу бржег привредног опоравка и раста и веће економске добробити својих становника, на већу конкурентност, настојећи створити услове за боље извозно позиционирање своје привреде. МСП представљају главне носиоце развоја привредних активности сваке државе и све значајнији сегмент економије, посебно у функцији оживљавања укупног раста и отварања нових радних мјеста.

Позитивна искуства малог бизниса на економски раст и развој индустријски развијених земаља указују да један од стратешких циљева Републике Српске треба да представља бржи развој МСП као савремени концепт развоја малог бизниса и извозни потенцијал привреде.

ЛИТЕРАТУРА

1. European Commission (2012). EU SMEs in 2012: at the crossroads Annual report on small and medium-sized enterprises in the EU, 2011/12 :Rotterdam, September 2012, p.9, преузето 10. маја 2013. са сајта: www.ecorys.nl
2. Пореска управа Републике Српске. (2012). *Годишњи извјештај за област малих и средњих предузећа и занатско–предузетничку дјелатност у Републици Српској за 2011. годину*, Бања Лука: Министарство индустрије, енергетике и рударства Републике Српске, јули 2012. године. стр. 15.
3. Републичка агенција за развој малих и средњих предузећа, Републике Српске. (2013). *Извјештај о стању у привреди за*

2011. годину. Бања Лука: Министарство индустрије, енергетике и рударства Републике Српске, стр. 75
4. Fletcher, M. (2006). Learning processes of internationalising SMEs, *paper presented at the 29th ISBE National Conference, Cardiff*, November p.3.
 5. Audretsch, D. and Thurik, R. (2001). Linking entrepreneurship to growth, *STI Working Papers 2001/2, OECD*, p.26.
 6. European Commission (2005). *Working together for growth and jobs - a new start for the Lisbon strategy*, Brussels: EC, http://ec.europa.eu/growthandjobs/pdf/COM2005_024_en.pdf.
 7. Coad, A. and Rao, R. (2008). *Inovation and firm growth in high-tech sectors: a quantile regresion approach*, Research Policy, vol.37, p.635
 8. World Economic Forum (2013). *The Global Competitiveness Report 2012-2013*. p.13
 9. Schwab, K. (2013). *The Global Competitiveness Report 2012–2013*. Geneva: World Economic Forum: преузето са сајта Taken 10th May 2013th from site : www.weforum.org/gcr.
 10. Eurostat (2012). *European Economic Forecast*, Spring 2012, преузето 10. мај 2013. год. са сајта: http://ec.europa.eu/economy_finance/publications/european_economy/2012-1_en.pdf.
 11. Wymenga P., Spanikova V., Barker A, Konings J, Canton E, (2012). Ecorys: *EU SMEs in 2012: at the crossroads, Annual report on small and medium-sized enterprises in the EU, 2011/12*, Rotterdam: преузето 10. маја 2013. год. са сајта: www.ecorys.nl
 12. Eurostat (2012). *SME performance review 2012 Report 2011 and 2012 p.9-10*. преузето 10. мај 2013. год. са сајта: www.ecorys.nl

Рад је примљен: 15.08.2013.

Рад је прихваћен за штампање: 15.01.2014.